

Vladimir Kyzlink*

FINANSOWANIE KONSUMPCJI SPOŁECZNEJ W CSRS

1. Zarys charakterystyki rozwoju konsumpcji społecznej
w CSRS

Społeczną konsumpcję charakteryzuje w CSRS burzliwy rozwój. Spowodował on wielki wzrost środków koniecznych do jej finansowania. Tylko wydatki państwowego budżetu zwiększyły się w tej dziedzinie z 21,9 mld Kčs w 1953 r. do 186,5 mld Kčs w 1985 r. (8,5-krotnie). Od 1956 r., tzn. odkąd statystyka zaczęła śledzić wydatki na społeczną konsumpcję obywateli również wg poszczególnych dziedzin, wydatki te zwiększyły się 6,6-krotnie. Wzrost ten był przejawem polityki państwa czechosłowackiego nastawionej na rozszerzanie zakresu konsumpcji społecznej i wzrost jakości świadczeń. Obrazuje to najlepiej wzrost udziału wydatków na konsumpcję społeczną w dochodzie narodowym. Udział wydatków budżetu państwowego zwiększył się w dochodzie narodowym w cenach bieżących z 17,3% w 1953 r. (z 21,8% w 1956 r.) do 35,3% w 1985 r. W ten sposób konsumpcja społeczna stała się ważną dziedziną redystrybucji dochodu narodowego.

Rozwój konsumpcji społecznej był w CSRS szybszy od wzrostu liczby obywateli. Stąd zwiększyły się wydatki na konsumpcję społeczną w przeliczeniu na 1 mieszkańca. O ile w 1953 r. na 1 obywatela przypadało rocznie 1709 Kčs, to w 1985 r. z budżetu państwowego otrzymywał on 12 027 Kčs rocznie. Jest to ponad 7-krotny wzrost.

Wzrost konsumpcji społecznej był szybszy od wzrostu konsumpcji osobistej. Najlepiej charakteryzuje to udział wydatków budżetu pań-

* Prof. ing. dr sc., kierownik Katedry Finansów Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Pradze.

stwowego na konsumpcję społeczną w całkowitych dochodach ludności. O ile w 1956 r. wydatki na konsumpcję społeczną wynosiły 27,6%, to w 1985 r. zwiększyły się do 44,8%. Zatem można stwierdzić, że wydatki na konsumpcję społeczną przybliżyły się do połowy wydatków na konsumpcję osobistą.

Wydatki na konsumpcję społeczną pochodzą głównie z środków państwowego budżetu przeznaczonych na zabezpieczenie socjalne. W 1985 r. wydatki bieżące wynosiły w tej dziedzinie 87,2 mld Kčs, tj. 53,4% wszystkich wydatków bieżących. Zakres wydatków na zabezpieczenie społeczne zwiększył się w porównaniu do 1953 r. (10,1 mld Kčs) 8,6-krotnie, w stosunku do 1956 r. prawie 6,8-krotnie. Wydatki te wykazały szybszy wzrost niż ogół wydatków na konsumpcję społeczną.

Drugą wg ważności dziedziną konsumpcji społecznej jest szkolnictwo. Jego bieżące wydatki wynosiły w 1985 r. 26,8 mld Kčs, tj. 16,4% wszystkich wydatków bieżących na konsumpcję społeczną finansowaną z budżetu państwowego. Wydatki na szkolnictwo zwiększyły się od 1956 r. ponad 6-krotnie.

Trzecią z kolei dziedziną konsumpcji społecznej jest ochrona zdrowia. Jej udział wynosił w 1985 r. 15,7% wszystkich wydatków bieżących budżetu państwa na konsumpcję społeczną. Zakres ich zwiększył się względem 1956 r. ponad 4,8-krotnie.

Fakt, że wśród głównych dziedzin konsumpcji społecznej najszybciej rozwijało się zabezpieczenie socjalne, był m. in. spowodowany tym, że zaczęło ono stopniowo obejmować wszystkich obywateli, co wcześniej nie miało miejsca. Szkolnictwo i ochrona zdrowia od początku oferowały swoje podstawowe usługi całej ludności, a ich rozwój skierowany był przede wszystkim na modernizację i rozbudowę infrastruktury.

W ten sposób konsumpcja społeczna stała się decydującą pozycją wydatkową budżetu państwa. W roku 1956 na potrzeby konsumpcji społecznej wydano 22,5% wszystkich przychodów budżetu państwa, natomiast w 1985 r. wielkość ta osiągnęła poziom już 51,8%.

2. Problem tempa rozwoju konsumpcji społecznej w CSRS

Rozwój konsumpcji społecznej postawił pytanie, czy można na przyszłość zachować dotychczasową jego dynamikę. Odpowiedzi na to

pytanie należy przede wszystkim szukać w obszarze źródeł finansowania konsumpcji społecznej. Inaczej mówiąc pytanie brzmi tak - czy gospodarka jest zdolna zapewnić takie źródła finansowania, aby budżet państwowy był w stanie nadal finansować w dotychczasowym tempie rozwój konsumpcji społecznej.

Porównanie rozwoju źródeł dochodów z potrzebami budżetu państwa w zakresie wydatków na konsumpcję społeczną charakteryzują następujące fakty. Czyste saldo źródeł dochodów pochodzących ze "sfery gospodarczej" i przenoszonych do budżetu państwowego wynosiło w 1953 r. 40,9 mld Kčs. Jeżeli porównamy je z wielkością inwestycyjnych i bieżących wydatków budżetu państwowego na konsumpcję społeczną w tym roku, to stwierdzimy, że na ich pokrycie wystarczyło 53,5% podanych źródeł. Wielkość salda "sfery gospodarczej" wynosiła w 1985 r. 187,1 mld Kčs i przez proste porównanie można dojść do wniosku, że wydatki budżetu państwa na konsumpcję społeczną objęły już 99,7% wszystkich tych źródeł, które wyniosły w tym roku - jak już stwierdzono - 186,5 mld Kčs.

Z podanego porównania jasno wynika, że jeżeli nie zwiększy się efektywność gospodarowania, to dotychczasowy rozwój konsumpcji społecznej wyprzedzi finansowe możliwości czeskosłowackiej ekonomiki. Dlatego wytyczne rozwoju gospodarczego i socjalnego na lata 1986-1990 z perspektywą do 2000 r. przyjmują, że w CSRS już dalej nie można rozszerzać zakresu oferowanych bezpłatnie usług.

W ten sposób powstała nowa sytuacja. Państwo ograniczyło zakres usług, które będą bezpłatnie finansowane ze źródeł społecznych. Pomimo tego, we wszystkich dziedzinach konsumpcji społecznej zachodzi konieczność dalszego rozwoju tych usług. Czy te dziedziny mają do 2000 r. zatrzymać swój rozwój? Jeżeli nie, to jedynym rozwiązaniem jest rozwój płatnych usług w obszarze konsumpcji społecznej.

Na postawione w ten sposób pytanie praktyka nie dała dotychczas odpowiedzi. Teoretycznie biorąc należy stwierdzić, że tylko takie rozwiązanie odpowiada kierunkowi przebudowy mechanizmu gospodarczego. Świadczą o tym następujące zjawiska.

1. Wzmocnienie zasady podziału wg ilości i jakości pracy zwiększy różnice w płacach. Różnic tych nie można uzyskać w ten sposób, że jednej grupie pracowników zwiększy się wynagrodzenie, a drugiej zmniejszy. Można jedynie iść tą drogą, że tym, którzy mają gorsze wyniki w pracy wynagrodzenia się unieruchomi lub będą one rosnać

wolno. W tym celu należy wydzielić więcej środków na wzrost funduszu płac. W przeciwnym razie proces zróżnicowania płac będzie przebiegał zbyt wolno.

2. Zróżnicowanie w płacach doprowadzi do zróżnicowania konsumpcji. Nic nie świadczy o tym, że takie zróżnicowanie płacowe miałyby być sprzeczne z konsumpcją społeczną.

3. Pogłębienie kalkulacji ekonomicznej wymusi obiektywizm w określaniu wartości świadczeń. W CSRS przejawia się to przede wszystkim w żądaniu wzrostu składek z tytułu zabezpieczenia społecznego. Na tej podstawie mogą być symulowane w obliczeniach ekonomicznych ogólnospołeczne nakłady na reprodukcję siły roboczej. Powstaje jednak pytanie, co jest wygodniejsze pod względem ekonomicznym - symulowanie podrożenia siły roboczej, czy raczej taki wzrost wynagrodzeń i płac, przy którym ogranicza się zakres wydatków z budżetu państwowego przeznaczonych na dopłaty do cen. Z tym wiąże się potrzeba usunięcia interwencji państwa w ceny detaliczne towarów konsumpcyjnych i ograniczenia nieodpłatnych lub deficytowych usług. Potrzebna jest także realna ocena nakładów na nieodpłatne usługi przez objęcie nimi amortyzacji i narzutu zysku dla właściwej oceny wydatków organizacji oferujących usługi nieodpłatne.

3. Rozdzielenie konsumpcji społecznej na bezpłatną, częściowo i całkowicie odpłatną i jego skutki

Wprowadzenie odpłatnych usług w dziedzinie konsumpcji społecznej musiałoby przynieść następujące skutki:

- usługi byłyby oferowane tym, którzy je opłacą, bez względu na potrzeby tych, którzy ich oczekują;
- stworzono by warunki do nominalnego wzrostu wynagrodzeń i płac, dlatego że budżet państwa mógłby gromadzić mniejszą ilość środków finansowych;
- ukształtowałyby się nierówny dostęp obywateli do tych usług; najintensywniej odczuwają to ci, którzy od młodości są chorzy lub mają wrodzone wady; leczenie zwiększa ich wydatki, a przy tym nie mają oni dostatecznie dużych przychodów, ponieważ choroba z reguły zmniejsza ich możliwości zarobkowania;

- obywatele byliby zmuszeni utworzyć własne rezerwy na występowanie potrzeb przed wszystkim z dziedziny ochrony zdrowia, zabezpieczenia na starość itd.; rozwiązaniem może być ubezpieczenie indywidualne; zwiększa to rozmiary wydatków obywateli, ale rozkłada je równomiernie na dłuższy okres; wzrost potrzeb oraz przychody i wydatki są tutaj rozłożone nierównomiernie; odpowiada to raczej młodszym warstwom społeczeństwa, które wyżej oceniają wzrost dochodów bezpośrednich; wydatki na konsumpcję społeczną są dla nich z reguły odległą przyszłością.

Przyjęcie takiego rozwiązania może doprowadzić do tego, że:

- społeczeństwo nie wykorzysta całego duchowego potencjału obywateli - dzieci z rodzin o niższych dochodach nie mają dostępu do kształcenia;

- zmniejszy się zakres nadużywania usług społecznych;

- okaże się możliwe i potrzebne różnicowanie jakości usług wg życzenia każdego odbiorcy z osobna;

- poprawi się zainteresowanie wynikami pracy.

Natomiast bezpłatność usług w obszarze konsumpcji społecznej posiada następujące cechy:

- zapewnia każdemu obywatelowi wykorzystywanie usług wg potrzeb;

- zmniejsza wydatki ludności i tym samym obniża nominalne wynagrodzenia i płace;

- finansowanie tych usług odbywa się na podstawie składki, którą każdy opłaca wg swoich pracowniczych dochodów, a wykorzystuje wg własnych potrzeb; umożliwia to zmniejszenie socjalnych nierówności wywołanych duchowymi, zdrowotnymi i innymi dziedzicznymi właściwościami każdej osoby;

- nie zmusza społeczeństwa do wykorzystywania usług tylko wtedy, kiedy ich rzeczywiście potrzebuje;

- stwarza warunki do wykorzystywania duchowego potencjału całego społeczeństwa;

- uniemożliwia wykorzystywanie tych usług jako narzędzia materialnej stymulacji;

- eliminuje myślenie o przyszłości.

Jak wynika z przedstawionych wywodów w żadnym państwie nie można wykorzystywać tylko jednej formy oferowania usług w obszarze społecznej konsumpcji. Wymogi ekonomiki tworzą konieczność wykorzy-

stywania obydwu form i to w ten sposób, aby uzyskać możliwie jak najwięcej zalet takiego połączenia i jednocześnie jak najmniej wad.

Wprowadzenie odpłatnych usług w dziedzinie konsumpcji społecznej zmusiłoby do rozdzielenia ich na takie, które:

- w całości należą do konsumpcji społecznej i dlatego oferowane są bezpłatnie;

- różnicowałyby konsumpcję obywateli i byłyby oferowane odpłatnie.

Aby można było planowo realizować żądanie odpłatności niektórych usług, należałoby wyznaczyć w każdej dziedzinie usług granice, które wyraźnie oddzielałyby oba obszary.

Wyznaczenie granic między konsumpcją społeczną a pozostałą, wymagałoby w pierwszym rzędzie ustanowienia podstawowej opieki państwa. Przedstawiałaby ona sobą tylko taki obszar działalności państwa, w którym każdy obywatel miałby w przypadku powstania określonego zapotrzebowania możliwość jego zaspokojenia. Funkcjonująca tutaj polityka socjalna państwa, niwelowałaby w miarę potrzeby następstwa wynagrodzenia wg zasług. Celem byłoby osiągnięcie jednakowego poziomu konsumpcji obywateli bez względu na zasługi wyrażone wielkością płacy.

Podstawowa opieka państwa w ramach konsumpcji społecznej musiałaby obejmować:

- a) zapobieganie negatywnym następstwom, które wywołuje zasada wynagradzania wg ilości i jakości pracy, np. w szkolnictwie trzeba dać wszystkim jednakowy dostęp do obowiązkowego kształcenia; w interesie społeczeństwa jest wyszukiwanie wszelkich talentów; w ochronie zdrowia społeczeństwo nie może dopuścić do tego, aby leczył się tylko ten, kto na to zarobi;

- b) sytuację, w których wydatek na niezbędną usługę przekracza możliwości ekonomiczne określonych osób, np. długotrwała choroba lub choroba, która wymaga skomplikowanego leczenia itd.; trzeba umożliwić leczenie wszystkim obywatelom;

- c) te świadczenia, które leżą w interesie społeczeństwa, np. wzrost wykształcenia jako perspektywa wzrostu wydajności pracy, zapobieganie chorobom zakaźnym i ich leczenie.

Kryteria wyznaczenia zakresu podstawowej opieki państwa niekiedy się pokrywają, a niekiedy są specyficzne. Dlatego nie można uwzględnić tylko niektórych z nich. Działalność socjalna państwa

winna także różnicować konsumpcję. Chodziłoby tutaj o dodatkowe usługi, które mogłyby ludność wykorzystywać tylko w tym przypadku, gdy występowałyby na danym terenie. Za korzystanie z nich każdy obywatel musiałby zapłacić określoną cenę. Nie można by było tutaj starać się o osiągnięcie równości socjalnej w zaspokojeniu potrzeb. Usługi te byłyby przeznaczone przede wszystkim dla tych pracujących, którzy mogliby za nie zapłacić. Ta dodatkowa opieka mogłaby dotyczyć następujących dziedzin, zaliczanych do konsumpcji społecznej:

a) które mogłyby być wykorzystywane do materialnej stymulacji pracowników - jest wygodniejsze zwiększenie wynagrodzeń, z których pracownicy sami opłacają te usługi;

b) w których byłoby wymagane i możliwe różnicowanie konsumpcji szczególnie ponad poziom zagwarantowanej bezpłatnie opieki;

c) w których obywatele poszukują usług wychodzących poza zakres opieki podstawowej.

Przez rozdzielenie działalności państwa w ramach konsumpcji społecznej na opiekę podstawową i dodatkową, powstaje problem źródeł ich finansowania.

Nie należy zakładać, że powinny być finansowane jednakowo. Opieka podstawowa powinna być pokrywana przede wszystkim ze środków społeczeństwa, tzn. albo ze środków budżetu państwowego, albo środków sfery gospodarczej. Ponieważ jednak bezpłatnie oferowane usługi lub wartości użytkowe są w obszarze konsumpcji społecznej nadużywane i nieracjonalnie wykorzystywane, to należy także w obszarze opieki podstawowej liczyć się z udziałem obywateli przy ich finansowaniu.

Udział obywateli w finansowaniu opieki podstawowej miałby na celu:

1. Zapobieganie lub zakaz nadużywania bezpłatnie oferowanych usług, np. karanie za nadużycie pogotowia ratunkowego lub opłata za pobyt w izbie wytrzeźwień. W tym przypadku zapłata ma charakter kary za nadużywanie świadczeń oferowanych obywatelom bezpłatnie. Oddziaływanie takich opłat jest jednocześnie wychowawcze, ponieważ zwracają one uwagę na konieczność racjonalizacji podziału wy potrzeb.

2. Wzmocnienie nacisku na gospodarność przy wytwarzaniu i wykorzystywaniu oferowanych bezpłatnie usług lub wartości użytkowych.

Narzędziem, stymulującym gospodarne obchodzenie się z lekami, miało być, np. wprowadzenie opłaty 1 Kčs za 1 receptę lekarską. Żądanego skutku nie osiągnięto. Nie oznacza to jednak, że trzeba od tego całkowicie odstąpić. Należy ocenić przyczyny niepowodzenia i inaczej "skonstruować" tę opłatę.

3. Wykorzystanie finansów jako narzędzia kontroli zakresu świadczonych usług. Nawet mała opłata za oferowane usługi informuje o zakresie oferowanych usług, co może się okazać ważnym czynnikiem doskonalenia procesów finansowania.

Częściowe uczestnictwo obywateli w pokrywaniu niektórych wydatków z obszaru konsumpcji społecznej powinno mieć miejsce także w tych przypadkach, kiedy społeczeństwo chce zróżnicować konsumpcję wybiegającą poza opiekę podstawową.

Odpłatność za udział w konsumpcji można by zastosować w jednostkach, które wydają posiłki. Na przykład w akademikach wyższych uczelni wysokość opłaty za 1 posiłek nie zmieniła się już od dłuższego czasu, a przy tym poziom stołowania nie odpowiada zasadom dobrego żywienia. Nie należy oczekiwać, aby można było w najbliższym czasie rozwiązać ten problem za pomocą środków społecznych. Jest także dyskusyjne czy takie rozwiązanie byłoby właściwe. Nie ulega jednak wątpliwości, że skuteczniejsze niż symboliczna odpłatność za posiłki dla wszystkich jest stymulowanie dobrych wyników studiów atrakcyjniejszymi i stopniowanymi stypendiami, które z kolei umożliwiłyby dobrym studentom pokrycie zwiększonych nakładów na wyżywienie.

Pełna zapłata za usługi byłaby celowa w następujących przypadkach:

a) kiedy wprowadza się dwa rodzaje usług, jedną za darmo w ramach opieki podstawowej a drugą odpłatną, jeżeli obywatel wymagałby jej poza uznaną potrzebą zasadniczą; przykładem wykorzystania tego sposobu jest w obecnej praktyce opieka uzdrowskowa;

b) tam, gdzie leży w interesie społeczeństwa rozwijanie nowych usług, np. sprawą ekonomicznie nieracjonalną jest, by kobiety pracujące musiały zostawać w domu dla pielęgnowania chorych dzieci; istnieją także problemy z opieką nad chorymi, niezdolnymi do pracy starszymi członkami rodziny, jeżeli nie ma się kto nimi zająć, kiedy zdolni do pracy członkowie rodziny są w pracy i jeżeli nie są tak chorzy, aby była szansa na umieszczenie ich w szpitalu;

c) jeżeli usługi są wymagane w interesie obywateli i nie wpływają z potrzeb opieki podstawowej, np. usługa lekarska przy prośbie o wydanie prawa jazdy, renowacja wiedzy ze względu na stały jej wzrost;

d) jeżeli obywatel wykorzystuje opiekę podstawową poza normalną miarę, np. podjęcie studiów zaocznych nie wynika z braku możliwości studiowania (rodzice nie mogli ich utrzymać na studiach), ale z reguły ze względu na złe wyniki (nie dostali się na studia czy też ich nie ukończyli) lub dlatego, że normalne studia zdawały się być dla nich mało efektywne, np. z punktu widzenia utraconych zarobków; nie ma więc powodów, aby były one oferowane bezpłatnie.

Wybór źródeł finansowania powinien zależeć od tego, w jakim zakresie sam obywatel jest zainteresowany daną usługą, a w jakim jest to społeczna konieczność. Jest sprawą bezdyskusyjną, że o ile chodzi o usługi dodatkowe, których obywatel wymaga poza opieką podstawową, to wówczas musi całkowicie pokrywać koszty z nimi związane.

W niektórych przypadkach powstaje możliwość, aby w finansowaniu wziął także udział zakład pracy. Ma to miejsce, np. przy takich usługach, jak: postgraduálne studia, studia zaoczne itd. Nie należałoby jednak dopuścić do tego, aby takie usługi zakład pokrywał w całości, ponieważ studiujących należy zainteresować zakończeniem studiów. Wskazuje to na duży procent tych, którzy nie kończą studiów. Z drugiej strony, kiedy student wyższej uczelni pracuje poza obszarem swej specjalizacji, musi sobie uświadomić konieczność pokrywania dodatkowych kosztów związanych ze zmianą swojej specjalizacji i powinien je z reguły ponosić sam.

Podział konsumpcji społecznej na część bezpłatną i na usługi oferowane odpłatnie musi być tak przeprowadzony, aby nie obniżyły się socjalne gwarancje dla obywateli. Chodzi o optymalne łączenie obu form finansowania, tak aby w swych skutkach dochodziło raczej do wzmocnienia tych gwarancji.

4. Problemy finansowania zakładowej konsumpcji społecznej w CSRS

W końcu lat siedemdziesiątych i na początku osiemdziesiątych w CSRS zaczęła szybko rozwijać się zakładowa konsumpcja społeczna. W 1985 r. stanowiła już 10% obszaru konsumpcji społecznej, pokrywanej z budżetu państwowego. Zakładowa konsumpcja społeczna jest fi-

nansowana z funduszy na kulturę i z funduszu potrzeb socjalnych, jako funduszu kolektywnego zainteresowania materialnego; niektóre wydatki zalicza się do kosztów własnych, a źródłem tych ostatnich jest zysk.

Szybki rozwój odnotowuje w ostatnich latach przede wszystkim ta część zakładowej konsumpcji społecznej, która jest zaliczana do kosztów własnych. Było to spowodowane tym, że ten składnik konsumpcji społecznej nie był, praktycznie biorąc, przez centrum w ogóle korygowany. Zakładano, że zadanie to spełnia plan kosztów własnych. Ze względu jednak na to, że system nakazowo-dydaktyczny dostatecznie skutecznie nie zainteresował materialnie w obniżaniu kosztów własnych, nacisk ten okazał się nieskuteczny i dużo zakładów go nie wykorzystało. Konsekwencją tego był nierównomierny poziom konsumpcji społecznej w poszczególnych branżach i zakładach pracy. Różnice te w przeliczeniu na 1 pracownika są wyraźne, przy tym w żadnym stopniu nie zależą od poziomu gospodarowania. Przejawiają się w nich raczej różnice w wielkości zakładów i w preferencjach poszczególnych branż. Sytuacja ta spowodowała, że mało skuteczne stały się np. przedsięwzięcia racjonalizujące konsumpcję społeczną. Rady narodowe robiły oszczędności w ten sposób, że przeniosły ciężar finansowania żłobków i przedszkoli na zakłady pracy centralnie zarządzane, a środki którymi dysponowały przeznaczały na finansowanie mniejszej liczby urzędzeń.

W chwili obecnej przebudowa mechanizmu gospodarowania powinna istotnie zintensyfikować nacisk na poziom kosztów własnych. Zatem trzeba będzie z pozycji centralnej kontrolować czy zakłady pracy finansują te przedsięwzięcia, które zaliczane są do zakładowej konsumpcji społecznej i czy przez ich omijanie niesłusznie nie zmniejsza się kosztów własnych (np. wydatków na kształcenie uczniów).

Duże znaczenie przywiązuje się do konsumpcji społecznej finansowanej z budżetu państwa. Szuka się doskonalszych modeli finansowania budżetowego i funduszwego. Przewiduje się eksperyment, w którym sprawdzi się możliwość zwiększenia samodzielności i odpowiedzialności finansowej organizacji budżetowych.

Przebudowa mechanizmu gospodarowania wywołuje dyskusję. Przebudowa ta nie ominie również gospodarki budżetowej. Stąd ekonomiści czechosłowaccy muszą rozwiązać szereg istotnych problemów tak w odniesieniu do całej gospodarki narodowej, jak i szczególnie co do niektórych jej aspektów.

Vladimir Kyzlink

THE FINANCING OF SOCIAL CONSUMPTION IN CZECHOSLOVAKIA

Social consumption has been expanding much faster in Czechoslovakia than increase of its population and individual consumption. Expenditure from the state budget on social consumption tends to increase steadily. Further increase of it is dependent upon the effective performance of the entire national economy. There is considered a possibility of introducing payments for certain social services with their positive and negative effects. It is also postulated that the State should be responsible for provision of basic social services in order to prevent the most negative consequences of pay differentials and protect the economically weakest population groups. Thus, what is meant here are only these services which lie in the interest of the entire society. Payments will be exacted in case of the abuse of services and the waste of commonly accessible goods (e.g. medicines), to control the scope of services, and for above-standard services, as well as those, which are not classified among those enjoying top priority. There is also envisaged rationalization of socio-welfare activities in plants and, first of all, the reform of financing social services from the budget.